Narracje dziedzictwa bursztynowego w turystyce kulturowej. Studium porównawcze Muzeum Bursztynu w Połądze i Muzeum Kurpiowskiego w Wachu

Joanna Paprzycka
Uniwersytet Łódzki
Instytut Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji
Szkoła Doktorska Nauk Społecznych
j.paprzycka1@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-3906-5966

Abstrakt
Artykuł podejmuje problematykę narracji dziedzictwa bursztynowego w turystyce kulturowej na przykładzie Muzeum Bursztynu w Połądze (Litwa) oraz Muzeum Kurpiowskiego w Wachu (Polska). Celem badań jest analiza sposobów konstruowania narracji muzealnych wokół bursztynu oraz określenie ich znaczenia dla interpretacji dziedzictwa i kształtowania doświadczeń odwiedzających. Badania przeprowadzono z wykorzystaniem jakościowego studium przypadku, obejmującego analizę literatury i materiałów muzealnych, obserwację ekspozycji oraz wywiady eksperckie. Analiza została oparta na autorskim modelu obejmującym trzy poziomy narracji: eksponatu, miejsca i doświadczenia. Wyniki wskazują, że analizowane muzea reprezentują odmienne strategie interpretacyjne. Muzeum Bursztynu w Połądze buduje narrację o charakterze ponadregionalnym, ukazując bursztyn jako element wspólnego dziedzictwa regionu Morza Bałtyckiego, natomiast Muzeum Kurpiowskie w Wachu koncentruje się na jego znaczeniu dla lokalnej tożsamości i pamięci kulturowej Kurpiowszczyzny. Przeprowadzona analiza potwierdza, że o atrakcyjności produktów turystyki kulturowej opartych na dziedzictwie bursztynowym decyduje przede wszystkim sposób jego interpretacji i organizacji narracji muzealnej, a nie sam eksponat.
Słowa kluczowe: turystyka kulturowa, narracja muzealna, bursztyn, dziedzictwo kulturowe, interpretacja dziedzictwa

Wprowadzenie

Turystyka kulturowa od lat należy do najdynamiczniej rozwijających się form aktywności turystycznej, a jej istotą staje się nie tylko odwiedzanie miejsc związanych z dziedzictwem, lecz przede wszystkim poznawanie i interpretowanie ich znaczeń. Współczesny turysta coraz częściej poszukuje doświadczeń umożliwiających zrozumienie historii, tradycji i tożsamości odwiedzanych społeczności, oczekując jednocześnie aktywnego uczestnictwa w procesie poznawania dziedzictwa. W rezultacie rośnie znaczenie narracji, rozumianej jako sposób organizowania i komunikowania wiedzy o przeszłości oraz nadawania znaczeń obiektom, miejscom i praktykom kulturowym. W tym ujęciu dziedzictwo nie stanowi jedynie zbioru

zachowanych artefaktów, lecz jest interpretowane i prezentowane w sposób odpowiadający współczesnym potrzebom społecznym oraz oczekiwaniom odbiorców [Tilden 2008; 2003; Ham 2013, s. 3-5]. Szczególną rolę w procesie konstruowania narracji odgrywają muzea, które przestały pełnić wyłącznie funkcję instytucji gromadzących i chroniących zbiory. Współcześnie są one postrzegane jako przestrzenie interpretacji dziedzictwa, w których poprzez odpowiedni dobór eksponatów, sposób organizacji wystawy, wykorzystanie multimediów oraz działania edukacyjne budowane są określone opowieści o przeszłości i teraźniejszości [Hooper-Greenhill 2000, s. 11-16; Falk, Dierking 2016, s. 23-36; Nowacki 2012]. Muzea stają się tym samym aktywnymi uczestnikami procesu kształtowania pamięci kulturowej oraz lokalnej i regionalnej tożsamości, a jednocześnie ważnymi elementami oferty turystyki kulturowej. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że interpretacja dziedzictwa stanowi jeden z kluczowych elementów współczesnej turystyki kulturowej, ponieważ wpływa na sposób postrzegania miejsc, obiektów i tradycji przez odwiedzających [Czerny i in. 2011]. Coraz większe znaczenie przypisuje się również doświadczeniu turysty, które powstaje w wyniku kontaktu z narracją, atmosferą miejsca oraz możliwością aktywnego uczestnictwa w poznawaniu dziedzictwa [Nowacki 2012].

Jednym z surowców, który od stuleci posiada szczególne znaczenie kulturowe w regionie Morza Bałtyckiego, jest bursztyn. Jego wartość wykracza daleko poza właściwości fizyczne i estetyczne. Surowiec ten posiada wyjątkowy charakter – łączy cechy obiektu przyrodniczego, zabytku archeologicznego, materiału artystycznego, przedmiotu handlu oraz symbolu kulturowego. Jego obecność w kulturach regionu Morza Bałtyckiego ma wielowiekową tradycję, a związane z nim znaczenia obejmują zarówno sferę materialną, jak i niematerialną. Bursztyn funkcjonuje jednocześnie jako element lokalnych tradycji, przedmiot kolekcjonerski, surowiec jubilerski, motyw legend i wierzeń oraz ważny komponent współczesnych produktów turystyki kulturowej [Konart, Kosmowska-Ceranowicz 1989; Kosmowska-Ceranowicz 2012; Lewandowska 2009]. Na przestrzeni dziejów bursztyn był przedmiotem wymiany handlowej, inspiracją dla twórczości artystycznej, materiałem wykorzystywanym w rzemiośle, jubilerstwie i medycynie, a także nośnikiem licznych znaczeń symbolicznych i wierzeń. Odgrywał również istotną rolę w rozwoju kontaktów międzykulturowych, czego najbardziej rozpoznawalnym przykładem pozostaje historyczny Szlak Bursztynowy, łączący wybrzeże Bałtyku z południem Europy. Współcześnie dziedzictwo bursztynnicze stanowi ważny element budowania

wizerunku wielu regionów nadbałtyckich oraz podstawę tworzenia produktów turystyki kulturowej i dziedzictwa [Szamałek 2016].

Pomimo rosnącego zainteresowania problematyką interpretacji dziedzictwa oraz rozwojem turystyki kulturowej, stosunkowo niewiele badań poświęcono analizie sposobów konstruowania narracji muzealnych wokół dziedzictwa bursztynowego. Dotychczasowe opracowania koncentrują się przede wszystkim na historii bursztynu, jego znaczeniu gospodarczym, archeologicznym lub artystycznym, rzadziej natomiast analizują, w jaki sposób staje się on narzędziem opowiadania o miejscu, społeczności i tożsamości. W literaturze dostrzegalny jest również niedostatek badań porównawczych obejmujących instytucje muzealne funkcjonujące w różnych kontekstach kulturowych, mimo że właśnie takie zestawienia pozwalają uchwycić różnorodność strategii interpretacyjnych wykorzystywanych w turystyce kulturowej.

Celem artykułu jest analiza porównawcza narracji dziedzictwa bursztynowego tworzonych przez dwa muzea reprezentujące odmienne modele interpretacji: Muzeum Bursztynu w Połądze na Litwie oraz Muzeum Kurpiowskie w Wachu w Polsce. W obu przypadkach bursztyn stanowi ważny element ekspozycji i działalności edukacyjnej, jednak jego funkcja w budowaniu opowieści o regionie, społeczności i dziedzictwie przyjmuje odmienny charakter. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytania: w jaki sposób oba muzea wykorzystują bursztyn do konstruowania narracji dziedzictwa oraz jakie znaczenie narracje te mają dla rozwoju turystyki kulturowej? Analiza została oparta na jakościowym studium przypadku i wykorzystuje analizę narracji dziedzictwa bursztynowego, opartą na trzech wzajemnie powiązanych poziomach: narracji eksponatu, narracji miejsca oraz narracji doświadczenia. Model ten umożliwia spojrzenie na muzeum nie tylko jako przestrzeń prezentacji zbiorów, lecz przede wszystkim jako środowisko interpretacji dziedzictwa, w którym poprzez odpowiednio skonstruowaną narrację tworzone są doświadczenia kulturowe odwiedzających. Uzyskane wyniki pozwalają wskazać odmienne strategie narracyjne stosowane przez analizowane instytucje oraz określić ich znaczenie dla współczesnej turystyki kulturowej.

Bursztyn jako nośnik narracji w turystyce kulturowej

Rozwój współczesnej turystyki kulturowej wiąże się z odejściem od postrzegania dziedzictwa wyłącznie jako zbioru materialnych obiektów udostępnianych zwiedzającym. Coraz większego znaczenia nabiera sposób interpretowania zasobów

kulturowych, rozumiany jako proces nadawania im znaczeń oraz budowania opowieści, które pozwalają odbiorcom lepiej zrozumieć ich wartość historyczną, społeczną i symboliczną. W tym ujęciu dziedzictwo staje się nie tylko przedmiotem ochrony, lecz także środkiem komunikacji między przeszłością a współczesnością oraz między społecznościami lokalnymi a odwiedzającymi.

W niniejszym artykule pojęcia „narracja muzealna" i „interpretacja dziedzictwa" nie są traktowane jako synonimy. Interpretację należy rozumieć jako świadomy proces nadawania i komunikowania znaczeń przez instytucję muzealną, kuratorów, edukatorów lub twórców ekspozycji. Narracja muzealna jest natomiast rozumiana węziej – jako sposób organizowania tych znaczeń w spójną opowieść poprzez selekcję i hierarchizację treści oraz budowanie relacji pomiędzy eksponatami, tekstem, przestrzenią ekspozycyjną, kontekstem miejsca i działaniami edukacyjnymi. Tym samym nie każda informacja przekazywana odwiedzającym ma charakter narracyjny. Informacja faktograficzna lub opis eksponatu staje się elementem narracji wówczas, gdy zostaje włączona w określoną strukturę znaczeń i pełni funkcję w konstruowaniu szerszej opowieści o dziedzictwie.

Należy również odróżnić instytucjonalną interpretację od sposobu odbioru dziedzictwa przez publiczność. W artykule termin „interpretacja" odnosi się przede wszystkim do działań podejmowanych przez muzeum, natomiast reakcje, indywidualne rozumienie oraz negocjowanie znaczeń przez odwiedzających są ujmowane jako element doświadczenia odbiorcy. Przyjęte rozróżnienie pozwala oddzielić proces konstruowania przekazu muzealnego od jego późniejszego odbioru i osobistego nadawania znaczeń.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że interpretacja dziedzictwa nie ogranicza się do przekazywania informacji o eksponatach czy miejscach, lecz polega na tworzeniu znaczeń angażujących odbiorcę intelektualnie i emocjonalnie. Już Freeman Tilden (1883-1980) wskazywał, że skuteczna interpretacja powinna prowokować do refleksji, a nie jedynie przekazywać wiedzę [por. Tilden 2008]. Współcześnie podejście to rozwijane jest w badaniach nad interpretacją dziedzictwa, muzealnictwem oraz turystyką kulturową, gdzie akcentuje się znaczenie doświadczenia odwiedzającego oraz aktywnego uczestnictwa w poznawaniu dziedzictwa.

Muzea odgrywają w tym procesie szczególną rolę. Nie są już wyłącznie instytucjami gromadzącymi i chroniącymi zbiory, lecz stają się przestrzeniami konstruowania narracji kulturowych. Poprzez dobór eksponatów, sposób aranżacji

wystaw, wykorzystanie multimediów, organizację warsztatów, wydarzeń edukacyjnych czy działań animacyjnych tworzą określone interpretacje przeszłości. Narracje muzealne wpływają tym samym na sposób postrzegania historii, wzmacniają poczucie tożsamości oraz współtworzą wizerunek regionów i miejsc. W tym kontekście bursztyn stanowi wyjątkowy zasób dziedzictwa kulturowego. Jego specyfika wynika z wielowymiarowego charakteru. Jest jednocześnie produktem procesów geologicznych zachodzących przed milionami lat, surowcem naturalnym wykorzystywanym przez człowieka od czasów prehistorycznych, materiałem artystycznym, przedmiotem handlu oraz nośnikiem licznych znaczeń symbolicznych. Na obszarze południowego wybrzeża Morza Bałtyckiego bursztyn od wieków współtworzył rozwój gospodarczy, kulturę materialną i niematerialną oraz tożsamość lokalnych społeczności. Jego obecność odnaleźć można zarówno w źródłach archeologicznych, jak i w sztuce, wierzeniach, stroju ludowym czy rzemiośle artystycznym [Kosmowska-Ceranowicz 2012; Hochleitner 2009].

Z perspektywy turystyki kulturowej szczególnie interesujące jest jednak to, że bursztyn może być interpretowany na wiele sposobów. Dla jednych stanowi cenny surowiec jubilerski, dla innych świadectwo historii geologicznej Ziemi, symbol regionu nadbałtyckiego, element tradycji lokalnej lub inspirację dla współczesnych twórców. Różnorodność tych znaczeń sprawia, że bursztyn stwarza szerokie możliwości budowania narracji muzealnych i produktów turystyki kulturowej. Jego wielokontekstowość pozwala osadzać ten sam obiekt w różnych perspektywach: przyrodniczej, historycznej, archeologicznej, artystycznej, gospodarczej, religijnej, lokalnej i współczesnej. Wokół tych kontekstów instytucja muzealna może konstruować wielowątkowe opowieści skierowane do zróżnicowanych grup odbiorców. Z punktu widzenia muzeów oznacza to możliwość projektowania ekspozycji i działań edukacyjnych odpowiadających zarówno potrzebom turystów zainteresowanych poznawaniem historii, jak i osób poszukujących doświadczeń angażujących emocjonalnie lub estetycznie.

Analiza literatury oraz dotychczasowych badań nad dziedzictwem bursztynu prowadzi do wniosku, że większość opracowań koncentruje się na jego właściwościach przyrodniczych, historii eksploatacji, znaczeniu gospodarczym bądź walorach artystycznych [Paprzycka 2025]. Znacznie rzadziej podejmowana jest natomiast problematyka sposobów konstruowania narracji wokół bursztynu oraz ich znaczenia dla rozwoju turystyki kulturowej. Powstaje zatem luka badawcza dotycząca sposobów

interpretacji tego samego zasobu dziedzictwa przez różne instytucje muzealne funkcjonujące w odmiennych kontekstach społecznych i kulturowych.

W niniejszym artykule podjęto próbę wypełnienia tej luki poprzez analizę dwóch muzeów wykorzystujących bursztyn jako centralny element swojej działalności. Punktem wyjścia jest założenie, że znaczenie eksponatu muzealnego jest kształtowane w procesie instytucjonalnej interpretacji poprzez dobór kontekstu, sposób prezentacji oraz relacje budowane z innymi elementami ekspozycji. Oznacza to, że bursztyn nie stanowi wyłącznie przedmiotu ekspozycji, lecz pełni funkcję medium narracyjnego, za pomocą którego opowiadane są historie o miejscu, wspólnocie, pamięci i tożsamości. O tym, jakie znaczenia zostaną w tej narracji wyeksponowane, decydują jednak przede wszystkim praktyki kuratorskie, edukacyjne i komunikacyjne instytucji.

Metodyka badań

Przedmiotem badań uczyniono sposoby konstruowania narracji dotyczących bursztynu w dwóch muzeach funkcjonujących w odmiennych kontekstach kulturowych i organizacyjnych: Muzeum Bursztynu w Połądze (Litwa) oraz Muzeum Kurpiowskim w Wachu (Polska). Dobór obiektów miał charakter celowy. Obie instytucje wykorzystują bursztyn jako istotny element ekspozycji i działalności edukacyjnej, jednak czynią to w odmiennych skalach oraz w odniesieniu do różnych poziomów dziedzictwa kulturowego.

Badania przeprowadzono zgodnie z metodologią jakościowych studiów przypadku (*case study*), która umożliwia pogłębioną analizę złożonych zjawisk zachodzących w ich naturalnym kontekście [Bryman 2012; Yin 2018]. Zastosowanie dwóch studiów przypadku pozwoliło na przeprowadzenie analizy porównawczej i identyfikację zarówno elementów wspólnych, jak i odmiennych strategii interpretacji dziedzictwa bursztynu. Zastosowana metoda objęła zestawienie sposobów prezentowania bursztynu, organizacji ekspozycji, działalności edukacyjnej oraz oferty kierowanej do odwiedzających. Analiza nie koncentrowała się wyłącznie na eksponatach, lecz obejmowała całokształt narracji muzealnej rozumianej jako zespół środków służących interpretacji dziedzictwa i budowaniu doświadczenia zwiedzających.

Materiał empiryczny zgromadzono z wykorzystaniem kilku uzupełniających się technik badawczych. Pierwszą z nich była analiza źródeł zastanych obejmująca literaturę naukową, publikacje muzealne, materiały promocyjne oraz informacje

udostępniane na stronach internetowych analizowanych instytucji. Pozwoliło to na odtworzenie kontekstu historycznego i organizacyjnego obu muzeów oraz ich działalności w zakresie ochrony i popularyzacji dziedzictwa bursztynu. Drugim źródłem danych była obserwacja bezpośrednia ekspozycji muzealnych oraz oferty kierowanej do odwiedzających. Obserwacje prowadzono podczas wizyt terenowych, zwracając uwagę na układ wystaw, sposoby interpretacji eksponatów, wykorzystanie środków multimedialnych, form aktywizacji zwiedzających oraz rozwiązania służące zwiększaniu dostępności muzeów dla różnych grup odbiorców. Najważniejszym elementem materiału badawczego były jednak badania własne autorki, przeprowadzone w Muzeum Bursztynu w Połądze podczas pobytu badawczego realizowanego w ramach programu NAWA PROM oraz na terenie Kurpiowszczyzny w miesiącach lipiec-listopad 2025 roku. Obejmowały one wywiady eksperckie z przedstawicielami kierownictwa muzeum oraz pracownikami odpowiedzialnymi za obsługę ruchu turystycznego i działalność edukacyjną. Wywiady miały charakter częściowo ustrukturyzowany i dotyczyły m.in. sposobów wykorzystania bursztynu w tworzeniu produktów turystycznych, znaczenia dziedzictwa bursztynniczego dla rozwoju regionu, grup odbiorców oferty muzealnej oraz kierunków rozwoju współczesnej turystyki związanej z bursztynem. Uzyskane wypowiedzi zostały ujednolicone pod względem językowym oraz poddane analizie jakościowej.

Na potrzeby niniejszej publikacji przyjęto autorski model analizy narracji muzealnych wokół dziedzictwa bursztynu, opracowany na podstawie literatury dotyczącej interpretacji dziedzictwa, funkcjonowania muzeów oraz doświadczenia odwiedzających, a także na podstawie badań własnych. Model nie zakłada wyodrębnienia całkowicie nowych kategorii interpretacyjnych, lecz porządkuje je w ramach trzech wzajemnie powiązanych poziomów: narracji eksponatu, narracji miejsca oraz narracji doświadczenia. Jego elementem wyróżniającym jest potraktowanie tych poziomów jako wzajemnie zależnych wymiarów jednej narracji muzealnej: sposób nadawania kontekstu eksponatom wpływa na sposób opowiadania o miejscu, a oba te elementy współtworzą warunki doświadczenia odbiorcy. Model służy zatem nie tylko opisowi zawartości ekspozycji, lecz także analizie relacji pomiędzy obiektem, miejscem, instytucją i odbiorcą. Model zakłada analizę narracji muzealnej na trzech komplementarnych poziomach:

- narracji eksponatu, obejmującej sposób prezentacji bursztynu jako obiektu przyrodniczego, historycznego i kulturowego;

- narracji miejsca, odnoszącej się do sposobu opowiadania historii regionu oraz jego tożsamości za pośrednictwem bursztynu;
- narracji doświadczenia, analizującej formy angażowania odwiedzających w poznawanie dziedzictwa poprzez ekspozycje, działania edukacyjne, warsztaty i aktywności towarzyszące.

Tak skonstruowany model umożliwił przeprowadzenie analizy wykraczającej poza opis ekspozycji muzealnych i skoncentrowanej na sposobach tworzenia znaczeń oraz doświadczeń kulturowych. Przyjęte podejście pozwoliło spojrzeć na bursztyn jako na element komunikacji dziedzictwa, a nie jedynie eksponat muzealny. W dalszej analizie rozróżniono ustalenia wynikające z literatury przedmiotu od rozpoznań uzyskanych w toku badań własnych. Odwołania do literatury służą przede wszystkim osadzeniu analizowanych zjawisk w istniejącym stanie badań, natomiast opisy sposobu funkcjonowania ekspozycji, działań edukacyjnych, doświadczenia odwiedzających oraz znaczeń przypisywanych bursztynowi przez pracowników muzeów wynikają z obserwacji autorki i przeprowadzonych wywiadów. Wnioski interpretacyjne odnoszące te obserwacje do przyjętego modelu stanowią autorską warstwę analityczną artykułu.

Należy podkreślić, że badanie ma charakter eksploracyjny i nie aspiruje do formułowania uogólnień dotyczących wszystkich muzeów wykorzystujących bursztyn jako element swojej działalności. Celem analizy było rozpoznanie odmiennych strategii narracyjnych stosowanych przez dwie instytucje reprezentujące różne modele interpretacji dziedzictwa oraz wskazanie ich znaczenia dla rozwoju turystyki kulturowej.

Muzeum Bursztynu w Połądze jako przestrzeń interpretacji dziedzictwa bursztynowego

Muzeum Bursztynu w Połądze należy do najważniejszych instytucji muzealnych poświęconych dziedzictwu bursztynniczemu w regionie Morza Bałtyckiego. Siedzibą muzeum jest pałac hrabiów Tyszkiewiczów, usytuowany w otoczeniu Ogrodu Botanicznego w Połądze. Sam obiekt stanowi element dziedzictwa kulturowego Litwy, łącząc wartości architektoniczne z funkcją muzealną i turystyczną. Lokalizacja muzeum nie jest przypadkowa – Połąga od stuleci pozostaje jednym z najważniejszych ośrodków związanych z pozyskiwaniem, obróbką i handlem bursztynem, a współcześnie bursztyn jest jednym z podstawowych elementów budujących tożsamość miasta oraz jego rozpoznawalność wśród turystów odwiedzających litewskie wybrzeże [Sobeckis, Genienė 2008].

Powstanie muzeum było konsekwencją zarówno zainteresowania kolekcjonerstwem rodziny Tyszkiewiczów, jak i rosnącego znaczenia bursztynu jako symbolu kultury litewskiej. Współcześnie instytucja pełni znacznie szerszą funkcję niż tradycyjne muzeum specjalistyczne. Łączy działalność naukową, edukacyjną oraz popularyzatorską, stając się jednym z najważniejszych miejsc interpretacji dziedzictwa bursztynniczego w Europie Północnej. Rocznie odwiedza ją ponad 115 tys. osób, z czego około 70% stanowią turyści krajowi, natomiast znaczącą grupę odbiorców tworzą również goście z Łotwy, Polski oraz innych państw europejskich [Palanga Amber Museum 2026; badania własne].

Ekspozycja muzealna została zaprojektowana w sposób umożliwiający wieloaspektowe poznanie bursztynu. Zwiedzający prowadzeni są od zagadnień związanych z genezą surowca i procesami geologicznymi, poprzez jego występowanie na świecie, właściwości fizyczne oraz biologiczne, aż do prezentacji znaczenia bursztynu w historii, archeologii, sztuce, rzemiośle i kulturze współczesnej. Szczególne miejsce zajmują okazy zawierające inkluzje, które stanowią jedne z najcenniejszych eksponatów muzeum i jednocześnie należą do elementów wzbudzających największe zainteresowanie zwiedzających. W narracji ekspozycyjnej podkreśla się ich wartość naukową jako świadectwa życia sprzed milionów lat, ale również walory estetyczne i kolekcjonerskie. Te ostatnie, poza wystawą dzieł sztuki z różnych zakątków świata, szczególne widoczne są w wystawie hrabiego Tyszkiewicza, którego zbiory również zawierają przedmioty użytkowe i kolekcjonerskie, stanowiące o dziedzictwie rodu. Ponadto część muzeum poświęcona bursztynowi, zawiera interaktywne formy angażowania odbiorców, m.in. dedykowane gry dla dzieci, możliwość stworzenia własnego amuletu zgodnie z dawnymi wierzeniami oraz filmy i pokazy tematyczne. Wybrane eksponaty muzealne przedstawiono na rycinach 1-3.

Rycina 1. Wybrane eksponaty z wystawy wnętrz rodziny Tyszkiewiczów

Źródło: zdjęcia własne

Rycina 2. Wybrane eksponaty wystawy poświęconej historii i wykorzystaniu bursztynu

Źródło: zdjęcia własne

Rycina 3. Przykład interaktywnej formy angażowania odwiedzających na wystawie poświęconej bursztynowi

Źródło: zdjęcie własne

Istotnym elementem ekspozycji jest ukazanie bursztynu jako surowca organicznego. Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, wielu odwiedzających utożsamia bursztyn z minerałem lub kamieniem szlachetnym. Jednym z podstawowych celów edukacyjnych muzeum jest zatem wyjaśnienie jego rzeczywistego pochodzenia oraz procesów prowadzących do powstania bursztynu bałtyckiego. W opinii pracowników muzeum moment uświadomienia zwiedzającym organicznej genezy bursztynu często staje się jednym z najbardziej zapamiętywanych elementów wizyty [badania własne].

Narracja muzealna nie ogranicza się jednak do prezentacji wiedzy przyrodniczej. Równolegle budowana jest opowieść o bursztynie jako elemencie wielowiekowych kontaktów międzykulturowych. Zwiedzający poznają znaczenie bursztynu w rozwoju dawnych szlaków handlowych, jego wykorzystanie w sztuce sakralnej i świeckiej, rolę w medycynie ludowej oraz znaczenie w kulturach zamieszkujących wybrzeże Morza Bałtyckiego. W ten sposób bursztyn staje się osią narracyjną łączącą zagadnienia z zakresu geologii, archeologii, historii, etnografii oraz historii sztuki. Ekspozycja wyraźnie wskazuje, że znaczenie bursztynu wykracza poza granice Litwy, wpisując go w dziedzictwo kulturowe całego regionu bałtyckiego.

Szczególnie interesującym elementem narracji jest sposób powiązania ekspozycji z historią samej Połągi. W wypowiedziach pracowników muzeum wielokrotnie podkreślano, że bursztyn jest jednym z najważniejszych elementów lokalnej tożsamości. To właśnie dzięki niemu miasto od wieków funkcjonowało jako miejsce wymiany handlowej, rozwoju rzemiosła oraz działalności artystycznej. Współcześnie narracja ta wzmacniana jest poprzez odwołania do legend, tradycji połowu bursztynu oraz współczesnych działań państwa promujących bursztyn jako jeden z symboli narodowego dziedzictwa [badania własne].

Narracja tworzona przez Muzeum Bursztynu w Połądze nie kończy się na ekspozycji muzealnej. Przeciwnie – zostaje rozwinięta poprzez bogatą ofertę edukacyjną, wydarzenia kulturalne oraz aktywności realizowane poza murami muzeum, dzięki czemu bursztyn staje się elementem doświadczenia turystycznego obejmującego całe miasto i jego najbliższe otoczenie. Analiza przeprowadzonych badań wskazuje, że instytucja konsekwentnie odchodzi od modelu muzeum prezentującego wyłącznie kolekcję eksponatów na rzecz modelu interpretacyjnego, w którym zwiedzający staje się uczestnikiem wielowątkowej opowieści o bursztynie. W warstwie narracji eksponatu oferta muzeum znacząco wykracza poza tradycyjne zwiedzanie wystawy. Oprócz prezentacji bursztynu jako surowca naturalnego zwiedzający poznają historię jego wykorzystania w medycynie, sztuce, rzemiośle oraz kulturze różnych społeczeństw. Istotnym elementem ekspozycji są współczesne wyroby jubilerskie, dzieła sztuki oraz przykłady wzornictwa inspirowanego bursztynem, co pozwala ukazać ciągłość rozwoju kultury bursztynniczej od czasów prehistorycznych po współczesność. W rezultacie bursztyn prezentowany jest nie jako zamknięty element przeszłości, lecz jako tworzywo pozostające w nieustannym dialogu z kulturą współczesną.

Szczególną uwagę zwraca zastosowanie nowoczesnych narzędzi interpretacji. Zwiedzający mogą korzystać z audioprzewodników, materiałów filmowych oraz stanowisk multimedialnych umożliwiających samodzielne odkrywanie właściwości bursztynu. Jednym z przykładów jest interaktywna gra polegająca na wyszukiwaniu inkluzji zatopionych w kropli żywicy, która pozwala zrozumieć proces powstawania bursztynu poprzez aktywne uczestnictwo, a nie jedynie bierne odbieranie informacji. Podobną funkcję pełnią stanowiska umożliwiające projektowanie własnych amuletów bursztynowych czy poznawanie sposobów identyfikacji autentycznego bursztynu. W świetle koncepcji interpretacji dziedzictwa działania te odpowiadają postulatom

angażowania odbiorcy emocjonalnie i poznawczo, prowadząc do głębszego zrozumienia prezentowanych treści.

Ważnym elementem narracji doświadczenia pozostaje działalność edukacyjna muzeum. Oferta obejmuje warsztaty kierowane do dzieci, rodzin, grup szkolnych, osób dorosłych oraz osób ze szczególnymi potrzebami. Zajęcia dotyczą m.in. rozpoznawania bursztynu, jego obróbki, wykonywania ozdób, tworzenia świec z wykorzystaniem bursztynu czy poznawania dawnych technik rzemieślniczych. Z badań własnych wynika, że celem tych aktywności nie jest jedynie przekazanie wiedzy praktycznej, lecz umożliwienie uczestnikom osobistego doświadczenia procesu twórczego, dzięki któremu bursztyn przestaje być wyłącznie eksponatem oglądanym w gablocie.

Istotnym aspektem działalności muzeum jest również konsekwentne rozwijanie narracji dostępnej dla możliwie szerokiego grona odbiorców. Podczas badań zwrócono uwagę na liczne rozwiązania zwiększające dostępność ekspozycji dla osób z różnymi potrzebami, obejmujące m.in. tłumaczenia na język migowy, pętle indukcyjne, udogodnienia architektoniczne oraz programy edukacyjne przygotowane z myślą o osobach z niepełnosprawnościami intelektualnymi. Takie podejście wpisuje się we współczesne tendencje muzeologiczne, zgodnie z którymi dostępność staje się integralnym elementem interpretacji dziedzictwa, a nie jedynie rozwiązaniem technicznym.

Przeprowadzone wywiady wskazują jednocześnie, że muzeum postrzega swoją działalność jako część znacznie szerszego systemu produktów turystycznych związanych z bursztynem. Pracownicy podkreślali, że doświadczenie odwiedzających nie ogranicza się do zwiedzania ekspozycji, lecz obejmuje również udział w wydarzeniach organizowanych w przestrzeni miasta, odwiedzanie galerii bursztynniczych, pracowni artystycznych oraz udział w lokalnych festiwalach. Szczególną rolę odgrywa możliwość samodzielnego poszukiwania bursztynu na plażach Połągi, która – choć często ma charakter spontaniczny – stanowi dla wielu turystów jedno z najbardziej autentycznych doświadczeń kontaktu z dziedzictwem bursztynniczym. Jak podkreślali rozmówcy, aktywność ta pozwala zrozumieć trud poszukiwaczy bursztynu i buduje emocjonalną więź z miejscem.

Analiza materiału empirycznego wskazuje również, że narracja wspólnoty wykracza poza działalność samego muzeum. W proces tworzenia oferty włączają się artyści, projektanci, kolekcjonerzy, właściciele galerii oraz przedstawiciele wielopokoleniowych pracowni bursztynniczych. Część wydarzeń przygotowywana jest

wspólnie przez różne instytucje kultury, organizacje pozarządowe oraz podmioty prywatne, co prowadzi do powstawania sieci współpracy opartych na wspólnym dziedzictwie. W efekcie bursztyn staje się czynnikiem integrującym lokalną społeczność oraz wzmacniającym rozpoznawalność Połągi jako jednego z najważniejszych ośrodków kultury bursztynniczej w regionie Morza Bałtyckiego.

Interesującym rezultatem badań jest także sposób postrzegania bursztynu przez pracowników muzeum. W przeprowadzonych wywiadach wielokrotnie podkreślano, że jego znaczenie wykracza poza wartość materialną czy artystyczną. Bursztyn określano jako element łączący różne epoki, kultury i społeczności, umożliwiający opowiadanie historii o relacjach człowieka z przyrodą, rozwoju rzemiosła, handlu oraz współczesnej twórczości artystycznej. W tym ujęciu pełni on funkcję swoistego „łącznika narracyjnego", pozwalającego integrować różnorodne wątki dziedzictwa w jedną spójną opowieść.

Przeprowadzone badania wskazują również na znaczenie współpracy międzynarodowej w budowaniu narracji bursztynniczej. Rozmówcy zwracali uwagę na wysoką ocenę dorobku polskiego bursztynnictwa, wskazując Gdańsk jako jeden z najważniejszych europejskich ośrodków obróbki bursztynu oraz miejsce organizacji wydarzeń o randze międzynarodowej, takich jak targi Amberif. Jednocześnie zauważono niewystarczające wykorzystanie potencjału współpracy pomiędzy instytucjami zajmującymi się dziedzictwem bursztynu w krajach regionu Morza Bałtyckiego. W opinii respondentów większa wymiana doświadczeń, wspólne projekty wystawiennicze oraz działania promocyjne mogłyby przyczynić się do wzmacniania rozpoznawalności bursztynu jako wspólnego dziedzictwa kulturowego regionu.

Z perspektywy turystyki kulturowej szczególnego znaczenia nabiera fakt, że Muzeum Bursztynu w Połądze nie ogranicza się do prezentowania historii bursztynu, lecz aktywnie uczestniczy w tworzeniu współczesnych znaczeń tego dziedzictwa. Oferta muzeum łączy funkcje poznawcze, edukacyjne i rekreacyjne, a jednocześnie zachowuje wysoki poziom autentyczności przekazu. Dzięki temu bursztyn staje się nie tylko przedmiotem ekspozycji, lecz także narzędziem budowania doświadczeń kulturowych oraz elementem wzmacniającym atrakcyjność turystyczną całego regionu. Bursztyn nie jest tu traktowany wyłącznie jako eksponat muzealny, lecz pełni funkcję medium interpretacyjnego umożliwiającego opowiadanie historii regionu, jego mieszkańców oraz relacji kulturowych zachodzących w przestrzeni Morza Bałtyckiego. W rezultacie zwiedzający nie poznaje jedynie właściwości surowca ani historii jego wykorzystania,

lecz uczestniczy w narracji obejmującej zagadnienia z zakresu geologii, archeologii, historii, sztuki, etnografii oraz współczesnego wzornictwa. Analiza materiału empirycznego pozwala zauważyć, że bursztyn pełni w narracji muzealnej funkcję elementu integrującego różne wymiary dziedzictwa. Z jednej strony pozostaje świadectwem procesów przyrodniczych zachodzących miliony lat temu, z drugiej – stanowi materialny ślad działalności człowieka oraz symbol kulturowy obecny w tradycjach, wierzeniach i sztuce wielu społeczeństw regionu bałtyckiego. Dzięki temu muzeum buduje narrację wielowarstwową, umożliwiającą jednoczesne funkcjonowanie różnych sposobów interpretacji tego samego eksponatu.

Istotnym elementem tej narracji jest również konsekwentne przekraczanie granic lokalności. Choć muzeum funkcjonuje w konkretnym miejscu i odwołuje się do historii Połągi, prezentowana opowieść posiada wyraźnie ponadregionalny charakter. Bursztyn ukazywany jest jako dobro wspólne regionu Morza Bałtyckiego, element historycznych kontaktów handlowych oraz symbol kulturowy obecny w wielu krajach Europy. Taki sposób interpretacji sprzyja budowaniu narracji otwartej, pozwalającej odbiorcom różnych narodowości odnaleźć własne odniesienia kulturowe. Jest to szczególnie istotne w kontekście międzynarodowego ruchu turystycznego, który stanowi znaczącą część odwiedzających muzeum.

Interesującym rezultatem badań jest również sposób postrzegania autentyczności produktów turystycznych opartych na bursztynie. Respondenci zgodnie podkreślali, że rozwój nowych form aktywności powinien odbywać się z poszanowaniem lokalnych tradycji oraz zachowaniem wiarygodności przekazu. W ich opinii współczesny turysta oczekuje nie tylko atrakcyjnej formy prezentacji, lecz przede wszystkim kontaktu z autentycznym dziedzictwem oraz możliwością zrozumienia jego znaczenia kulturowego. Nowoczesne technologie, multimedia czy elementy interaktywne postrzegane są jako narzędzia wspierające interpretację, nie zaś jako cel sam w sobie. Stanowisko to pozostaje zgodne z założeniami współczesnej interpretacji dziedzictwa, według których środki przekazu powinny wzmacniać odbiór autentycznych wartości miejsca, a nie zastępować jego znaczenia.

Warto zwrócić uwagę, że narracja muzealna nie kończy się wraz z opuszczeniem ekspozycji. Analiza materiału badawczego wskazuje, iż muzeum funkcjonuje jako element szerszego systemu interpretacji dziedzictwa obecnego w przestrzeni Połągi. Turyści zachęcani są do odwiedzania galerii bursztynniczych, udziału w targach, festiwalach, warsztatach artystycznych oraz samodzielnego poszukiwania bursztynu na

wybrzeżu Bałtyku. Dzięki temu doświadczenie muzealne zostaje rozszerzone na przestrzeń miasta, a narracja bursztynowa staje się częścią doświadczenia destynacji turystycznej. W efekcie muzeum nie funkcjonuje jako odrębna atrakcja, lecz jako centralny element sieci produktów turystyki kulturowej opartych na wspólnym motywie interpretacyjnym. Przyjęty model narracyjny sprzyja również budowaniu marki miejsca. Połąga jest przedstawiana nie tylko jako nadmorski kurort wypoczynkowy, lecz także jako miasto o bogatym dziedzictwie bursztynniczym i ważny punkt współczesnego Szlaku Bursztynowego. W badaniach własnych wielokrotnie podkreślano, że bursztyn stanowi jeden z najważniejszych symboli miasta, obecny zarówno w działalności instytucji kultury, jak i w przestrzeni publicznej, wydarzeniach kulturalnych oraz działaniach promocyjnych realizowanych przez samorząd i państwo litewskie. Narracja ta pozostaje silnie zakorzeniona w lokalnym kontekście Połągi, dzięki czemu uniwersalne znaczenia bursztynu zyskują konkretny wymiar przestrzenny i społeczny. Taka spójność przekazu wzmacnia rozpoznawalność destynacji i ułatwia tworzenie produktów turystycznych wykorzystujących wspólny motyw przewodni, łącząc autentyczne dziedzictwo, współczesne formy interpretacji oraz aktywne uczestnictwo odwiedzających. Muzeum tworzy produkt turystyczny odpowiadający oczekiwaniom współczesnych odbiorców, dla których równie ważne jak poznanie faktów historycznych staje się doświadczenie miejsca oraz możliwość uczestniczenia w opowieści o jego dziedzictwie.

Muzeum Kurpiowskie w Wachu – narracja lokalnego dziedzictwa bursztynniczego

Na tle instytucji muzealnych poświęconych bursztynowi Muzeum Kurpiowskie w Wachu zajmuje miejsce szczególne. W przeciwieństwie do Muzeum Bursztynu w Połądze, którego narracja obejmuje dzieje bursztynu w szerokiej perspektywie europejskiej i bałtyckiej, ekspozycja w Wachu koncentruje się przede wszystkim na historii jednej wspólnoty oraz sposobach funkcjonowania bursztynu w kulturze Kurpiów. Oznacza to zasadniczo odmienny sposób interpretacji tego samego zasobu dziedzictwa – zamiast opowieści o bursztynie jako fenomenie kulturowym o znaczeniu ponadregionalnym muzeum buduje narrację zakorzenioną w pamięci lokalnej, doświadczeniach mieszkańców oraz tradycjach przekazywanych z pokolenia na pokolenie.

Muzeum powstało jako inicjatywa oddolna, której celem było zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa Puszczy Zielonej oraz udokumentowanie

codziennego życia dawnych mieszkańców Kurpiowszczyzny. Bursztyn nie stanowi zatem jedynego ani dominującego tematu ekspozycji. Wpisuje się natomiast w znacznie szerszą opowieść dotyczącą funkcjonowania społeczności kurpiowskiej, jej gospodarki, rzemiosła, religijności oraz kultury materialnej. Takie rozwiązanie sprawia, że odwiedzający poznaje bursztyn nie jako odrębny obiekt zainteresowania, lecz jako jeden z elementów lokalnego świata kultury [Paprzycka 2026].

W świetle przyjętego modelu interpretacyjnego pierwszym poziomem narracji pozostaje narracja eksponatu. W Muzeum Kurpiowskim bursztyn prezentowany jest przede wszystkim jako surowiec pozyskiwany na terenie Kurpiowszczyzny oraz materiał wykorzystywany przez miejscową ludność. Szczególne znaczenie mają informacje dotyczące występowania bursztynu w osadach polodowcowych Puszczy Zielonej, tradycyjnych metod jego wydobycia oraz sposobów obróbki stosowanych przez lokalnych rzemieślników. W przeciwieństwie do ekspozycji w Połądze zagadnienia geologiczne czy paleontologiczne pozostają tu jedynie tłem dla opowieści o człowieku i jego działalności.

Znaczącą część ekspozycji stanowią przykłady wykorzystania bursztynu w kulturze materialnej Kurpiów. Zwiedzający poznają zarówno narzędzia związane z jego pozyskiwaniem, jak i wyroby wykonywane przez miejscowych twórców oraz ich symbolikę kulturową. Szczególną rolę odgrywa biżuteria ludowa, przede wszystkim charakterystyczne korale bursztynowe będące elementem tradycyjnego stroju kurpiowskiego. Ich obecność na wystawie nie służy jednak prezentacji walorów estetycznych samego surowca, lecz ukazaniu jego funkcji społecznych, symbolicznych i obrzędowych. Bursztyn staje się świadectwem pozycji społecznej, elementem odświętnego ubioru oraz znakiem przynależności do lokalnej wspólnoty.

Narracja eksponatu rozwijana jest również poprzez prezentację dawnych technik obróbki bursztynu oraz historii lokalnego bursztyniarstwa. Muzeum odwołuje się do wiedzy przekazywanej przez mieszkańców regionu, dokumentując zarówno proces pozyskiwania surowca, jak i codzienną pracę rzemieślników. Dzięki temu bursztyn nie funkcjonuje jako anonimowy produkt handlowy, lecz jako rezultat konkretnych umiejętności, doświadczeń oraz relacji społecznych zakorzenionych w kulturze Kurpiowszczyzny.

Drugim poziomem narracji jest narracja miejsca, która stanowi dominujący element interpretacji realizowanej przez muzeum. Bursztyn wykorzystywany jest tu przede wszystkim jako narzędzie opowiadania historii regionu. Poszczególne

eksponaty odwołują się do życia mieszkańców Puszczy Zielonej, sposobów gospodarowania zasobami naturalnymi oraz znaczenia bursztynu w lokalnej gospodarce. Narracja ta podkreśla silny związek człowieka z krajobrazem, pokazując, że środowisko przyrodnicze przez stulecia determinowało warunki życia mieszkańców oraz rozwój lokalnych specjalizacji gospodarczych. Istotnym elementem tej opowieści pozostaje także pamięć kulturowa. Muzeum dokumentuje lokalne przekazy dotyczące bursztynu, dawne sposoby jego wykorzystywania oraz miejsce, jakie zajmował w świadomości mieszkańców regionu. Dzięki temu eksponaty stają się nośnikami pamięci zbiorowej, a bursztyn przestaje być jedynie surowcem – staje się świadectwem doświadczeń kolejnych pokoleń Kurpiów. W tym sensie muzeum realizuje funkcję utrwalania lokalnych narracji oraz wzmacniania poczucia tożsamości wspólnotowej.

Odmiennie niż w Połądze narracja miejsca nie prowadzi do uniwersalizacji znaczeń bursztynu. Wręcz przeciwnie – akcentuje jego lokalność. Zwiedzający nie otrzymuje przede wszystkim opowieści o historii bursztynu jako surowca europejskiego, lecz poznaje historię ludzi żyjących na konkretnym obszarze i wykorzystujących jego naturalne zasoby. W rezultacie bursztyn pełni funkcję medium opowiadającego historię Kurpiowszczyzny, a nie historię bursztynu jako takiego. Taka strategia interpretacyjna sprawia, że doświadczenie muzealne koncentruje się na budowaniu więzi z miejscem. Zwiedzający stopniowo odkrywa relacje pomiędzy przyrodą, kulturą i codziennym życiem mieszkańców regionu, dostrzegając, że bursztyn stanowi jedynie jeden z elementów szerszego systemu dziedzictwa kulturowego wspólnoty, która potrafiła nadać mu własne znaczenia i funkcje.

Trzeci poziom analizy odnosi się do sposobów angażowania odwiedzających w poznawanie dziedzictwa poprzez bezpośrednie doświadczenie. W przypadku Muzeum Kurpiowskiego w Wachu doświadczenie nie jest budowane przede wszystkim za pomocą nowoczesnych technologii czy rozbudowanych instalacji multimedialnych, lecz poprzez kontakt z autentycznym środowiskiem kulturowym oraz uczestnictwo w działaniach odwołujących się do tradycji regionu. W rezultacie narracja doświadczenia opiera się przede wszystkim na relacjach między człowiekiem, miejscem i lokalną społecznością.

Analiza ekspozycji oraz działalności muzeum wskazuje, że bursztyn nie funkcjonuje jako samodzielna atrakcja turystyczna, lecz stanowi element szerszego procesu poznawania kultury Kurpiów. Zwiedzający dowiadują się o jego znaczeniu w kontekście tradycyjnego stroju ludowego, dawnego rzemiosła, zwyczajów oraz

codziennego życia mieszkańców Puszczy Zielonej. W efekcie doświadczenie muzealne nie ogranicza się do obserwacji pojedynczych eksponatów, lecz prowadzi do zrozumienia relacji pomiędzy zasobami naturalnymi a kulturą lokalnej społeczności. Istotną rolę odgrywa tu edukacyjny charakter muzeum. Organizowane zajęcia, spotkania i warsztaty służą nie tylko przekazywaniu wiedzy o bursztynie, lecz przede wszystkim ukazaniu jego miejsca w tradycji regionu. Uczestnicy mają możliwość poznania dawnych technik wykorzystywania bursztynu, znaczenia biżuterii i galanterii w stroju kurpiowskim oraz historii związanych z jego pozyskiwaniem.

Charakterystyczną cechą narracji doświadczenia w Wachu jest jej silne zakorzenienie w autentyczności miejsca. Muzeum funkcjonuje w otoczeniu, które samo w sobie stanowi element dziedzictwa kulturowego Kurpiowszczyzny. Zabudowa, krajobraz oraz zachowane elementy tradycyjnej kultury materialnej tworzą spójną przestrzeń interpretacyjną, w której eksponaty nie są oderwane od kontekstu, lecz pozostają częścią opowieści o życiu lokalnej społeczności. W przeciwieństwie do muzeów miejskich granica pomiędzy ekspozycją a otoczeniem ulega tutaj częściowemu zatarciu, dzięki czemu zwiedzający doświadcza dziedzictwa w jego naturalnym kontekście.

Przeprowadzone badania dotyczące dziedzictwa bursztynniczego regionu wskazują, że dla mieszkańców Kurpiowszczyzny bursztyn pozostaje ważnym symbolem lokalnej historii oraz jednym z elementów odróżniających region od innych obszarów Polski. Choć wiedza o dawnym wydobyciu bursztynu nie jest powszechna wśród odwiedzających, odpowiednio skonstruowana narracja muzealna umożliwia odkrycie mniej znanych aspektów dziedzictwa regionu i włączenie ich do współczesnej oferty turystyki kulturowej. Muzeum pełni tym samym funkcję instytucji przywracającej pamięć o lokalnych tradycjach, które przez wiele lat pozostawały poza głównym nurtem narracji dotyczących bursztynu w Polsce.

Z perspektywy doświadczenia turystycznego szczególnie istotny jest fakt, że narracja muzealna nie kończy się na ekspozycji. Stanowi ona punkt wyjścia do poznawania regionu – szczególnie jego krajobrazu, lokalnej kultury i twórczości ludowej. W odróżnieniu od Połągi, gdzie narracja rozwija się w kierunku sieci produktów związanych z bursztynem, w Wachu stanowi ona element kompleksowej opowieści o regionie i jego mieszkańcach.

Analiza pozwala stwierdzić, że Muzeum Kurpiowskie konstruuje narrację opartą przede wszystkim na relacjach między bursztynem a wspólnotą lokalną. Na poziomie

eksponatu bursztyn prezentowany jest jako element codziennej kultury materialnej, rzemiosła i wartości niematerialnych, przekazywanych pomiędzy pokoleniami. Na poziomie miejsca staje się narzędziem opowiadania historii Kurpiowszczyzny, natomiast na poziomie doświadczenia umożliwia odwiedzającym uczestnictwo w procesie poznawania lokalnej tożsamości. W przeciwieństwie do modelu reprezentowanego przez Muzeum Bursztynu w Połądze, gdzie dominującym wymiarem narracji pozostaje ponadregionalne dziedzictwo bursztynu, muzeum w Wachu akcentuje jego znaczenie jako elementu pamięci wspólnotowej i kultury lokalnej.

Analiza porównawcza narracji muzealnych

Analiza porównawcza wyników wskazuje, że oba muzea wykorzystują bursztyn jako centralny element swojej działalności interpretacyjnej, jednak czynią to w odmienny sposób, wynikający z różnic w kontekście historycznym, społecznym i kulturowym. Zestawienie wyników obserwacji, analizy ekspozycji oraz materiału uzyskanego w badaniach własnych pozwala stwierdzić różnice dotyczące skali narracji, roli eksponatu, sposobu prezentowania miejsca oraz form angażowania odwiedzających. O ile wspólny mianownik podejść obu porównywanych obiektów stanowi ten sam zasób dziedzictwa związanego z bursztynem, a także nastawienie na angażowanie odbiorców w zwiedzanie, odmiennie definiowany jest jego sens, funkcja oraz rola w budowaniu doświadczenia odwiedzających. Oznacza to, że bursztyn nie posiada jednego uniwersalnego znaczenia, lecz jego interpretacja zależy od sposobu konstruowania opowieści przez instytucję muzealną. Należy zatem dokładniej przyjrzeć się występującym różnicom. Rozbieżności wybrane do niniejszego podsumowania przedstawia tabela 1. Zastosowanie przyjętych założeń pozwala dostrzec różnice na wszystkich trzech poziomach analizy: narracji eksponatu, narracji miejsca oraz narracji doświadczenia.

Tabela 1. Porównanie wybranych elementów narracji Muzeum Bursztynu w Połądze oraz Muzeum Kurpiowskiego w Wachu

Element narracji	Połąga	Wach
SKALA	globalna	lokalna
GŁÓWNY BOHATER	bursztyn	człowiek

OPOWIEŚĆ	historia Bałtyku	historia Kurpiów
DOŚWIADCZENIE	interaktywność	autentyczność
EDUKACJA	nauka	tradycja
PRODUKT	wielowymiarowy	etnograficzny
SYMBOL	Litwa	Kurpie
TURYSTA	odkrywca	gość

Źródło: opracowanie własne

Narracja eksponatu

Na poziomie eksponatu oba muzea prezentują bursztyn jako obiekt posiadający wysoką wartość kulturową, jednak odmiennie określają źródła tej wartości. W Muzeum Bursztynu w Połądze bursztyn interpretowany jest przede wszystkim jako fenomen przyrodniczy i kulturowy o znaczeniu ponadregionalnym. Narracja rozpoczyna się od genezy surowca, obejmuje zagadnienia geologiczne, paleontologiczne i archeologiczne, następnie prowadzi zwiedzającego przez historię handlu, sztuki oraz współczesnego wzornictwa. Eksponat funkcjonuje jako świadectwo procesów zachodzących w skali całego regionu Morza Bałtyckiego oraz Europy. W Muzeum Kurpiowskim w Wachu bursztyn przedstawiany jest przede wszystkim jako element kultury lokalnej. W centrum uwagi pozostaje człowiek (rozumiany jako część społeczności kulturowej) wykorzystujący naturalne zasoby środowiska oraz sposoby funkcjonowania bursztynu w codziennym życiu mieszkańców Kurpiowszczyzny. Znaczenie eksponatu wynika nie z jego wyjątkowych właściwości przyrodniczych, lecz z jego miejsca w historii lokalnej społeczności. Można zatem stwierdzić, że podczas gdy Połąga opowiada historię bursztynu, Wach opowiada historię ludzi poprzez bursztyn.

Narracja miejsca

Połąga wykorzystuje bursztyn do budowania wizerunku miasta jako jednego z najważniejszych ośrodków dziedzictwa bursztynniczego regionu bałtyckiego. Narracja muzealna pozostaje spójna z przestrzenią miasta, działalnością galerii, targami bursztynniczymi, wydarzeniami kulturalnymi oraz promocją litewskiego dziedzictwa realizowaną na poziomie państwowym. Bursztyn staje się symbolem miasta oraz jednym z głównych elementów jego marki turystycznej.

Badania własne autorki pokazują, że pracownicy muzeum postrzegają bursztyn jako element współtworzący współczesną tożsamość Połągi. Przejawia się to zarówno w organizacji wydarzeń, rozwijaniu współpracy z artystami i instytucjami kultury, jak i w podtrzymywaniu żywych tradycji związanych z obróbką bursztynu oraz jego obecnością w przestrzeni publicznej. Narracja muzealna znajduje więc swoje przedłużenie poza murami muzeum, stając się elementem doświadczenia całej destynacji. Odmienny charakter posiada narracja miejsca realizowana przez Muzeum Kurpiowskie. W tym przypadku bursztyn nie buduje marki pojedynczej miejscowości, lecz służy interpretacji dziedzictwa całego regionu etnograficznego. Muzeum wykorzystuje go jako jeden z elementów opowieści o relacjach człowieka z krajobrazem Puszczy Zielonej, tradycyjnej gospodarce, rzemiośle oraz kulturze ludowej. W rezultacie przestrzeń muzealna nie tyle promuje bursztyn, ile ukazuje go jako integralny składnik lokalnej historii. O ile Połąga eksponuje bursztyn jako symbol regionu nadbałtyckiego, o tyle Wach wykorzystuje go jako świadectwo historii konkretnej wspólnoty kulturowej.

Narracja doświadczenia

Interesujące różnice dotyczą szczególnie sposobu konstruowania doświadczenia odwiedzających. W Muzeum Bursztynu w Połądze doświadczenie budowane jest poprzez różnorodność form interpretacji. Zwiedzający korzystają z ekspozycji multimedialnych, stanowisk interaktywnych, warsztatów edukacyjnych, pokazów oraz możliwości uczestnictwa w aktywnościach realizowanych poza muzeum. Znaczenie mają działania angażujące wiele zmysłów oraz umożliwiające samodzielne odkrywanie właściwości bursztynu. Duży nacisk kładzie się również na dostępność oferty dla rodzin z dziećmi oraz osób ze szczególnymi potrzebami, co poszerza grono potencjalnych odbiorców narracji muzealnej.

W Wachu doświadczenie ma bardziej kameralny i refleksyjny charakter. Zwiedzający uczestniczą przede wszystkim w poznawaniu kultury regionu poprzez kontakt z autentycznymi eksponatami, tradycyjną architekturą oraz opowieściami dotyczącymi życia dawnych mieszkańców Kurpiowszczyzny. Aktywność odbiorcy polega na stopniowym odkrywaniu znaczeń wpisanych w lokalne dziedzictwo. Istotną rolę odgrywa edukacja regionalna oraz bezpośredni kontakt z kulturą ludową.

Można zatem zauważyć, że oba muzea wykorzystują aktywizujące metody interpretacji, jednak ich funkcje są odmienne. W Połądze interaktywność służy przede

wszystkim poznawaniu bursztynu jako zjawiska kulturowego i przyrodniczego, natomiast w Wachu staje się narzędziem budowania więzi z lokalną wspólnotą i jej dziedzictwem.

Synteza wyników

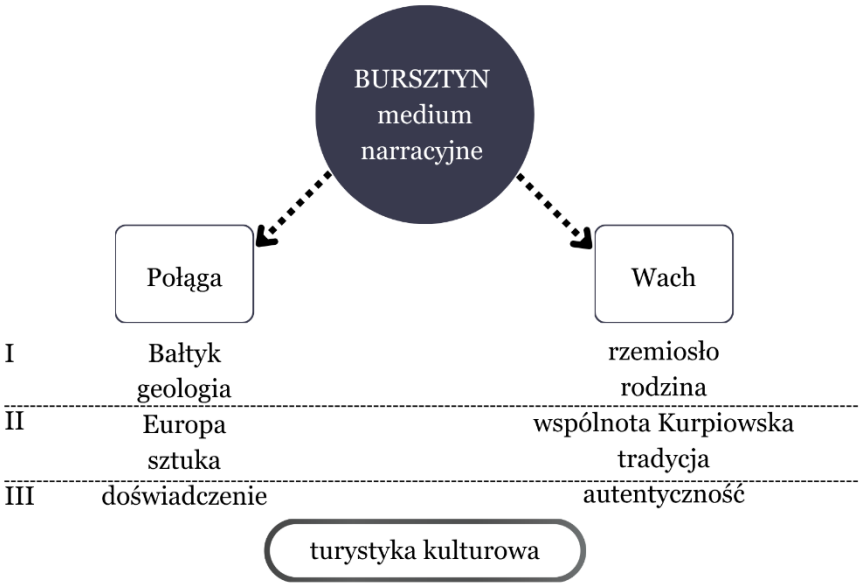
Przeprowadzona analiza pozwala wyróżnić dwa odmienne modele narracji muzealnych dotyczących bursztynu. Pierwszy z nich, reprezentowany przez Muzeum Bursztynu w Połądze, można określić mianem narracji uniwersalizującej. Jej istotą jest ukazywanie bursztynu jako dobra wspólnego regionu Morza Bałtyckiego oraz elementu dziedzictwa o znaczeniu międzynarodowym. W tym modelu punkt ciężkości przesuwa się z lokalnej historii na wielowymiarowe znaczenia bursztynu w kulturze europejskiej. Muzeum pełni rolę instytucji interpretującej dziedzictwo w perspektywie ponadregionalnej, integrując zagadnienia przyrodnicze, historyczne, archeologiczne, artystyczne i społeczne.

Drugi model, realizowany przez Muzeum Kurpiowskie w Wachu, można określić jako narrację zakorzenioną wspólnotowo. Bursztyn nie stanowi tu celu interpretacji, lecz środek opowiadania o historii ludzi, ich codzienności oraz relacjach z miejscem zamieszkania. Jego znaczenie wynika przede wszystkim z obecności w pamięci zbiorowej i kulturze lokalnej. Muzeum nie dąży do uniwersalizacji przekazu, lecz do zachowania autentyczności oraz specyfiki regionalnego dziedzictwa.

Oba modele nie pozostają wobec siebie w opozycji. Przeciwnie – ukazują komplementarne możliwości interpretacji tego samego zasobu kulturowego. W pierwszym przypadku bursztyn staje się narzędziem budowania szerokiej narracji o wspólnym dziedzictwie regionu bałtyckiego, w drugim natomiast umożliwia zachowanie i komunikowanie pamięci o lokalnej wspólnocie. Oznacza to, że potencjał bursztynu w turystyce kulturowej nie wynika wyłącznie z wartości samego surowca, lecz przede wszystkim z różnorodności znaczeń, jakie mogą być mu przypisywane przez poszczególne instytucje kultury. Modele zakładają, że narracje muzealne dotyczące bursztynu mogą być analizowane na trzech wzajemnie powiązanych poziomach. Pierwszy stanowi narracja eksponatu, odnosząca się do znaczeń przypisywanych samemu bursztynowi. Obejmuje ona sposób prezentacji jego genezy, właściwości, wartości naukowej, artystycznej oraz symbolicznej. Drugi poziom tworzy narracja miejsca, ukazująca, w jaki sposób bursztyn wykorzystywany jest do opowiadania historii regionu, jego mieszkańców, tradycji i procesów historycznych. W tym wymiarze

eksponat przestaje być celem samym w sobie, stając się narzędziem interpretacji dziedzictwa kulturowego. Trzeci poziom stanowi narracja doświadczenia, odnosząca się do sposobów angażowania odwiedzających poprzez ekspozycje, działania edukacyjne, warsztaty, wydarzenia czy aktywności umożliwiające osobiste uczestnictwo w odkrywaniu znaczeń bursztynu. To właśnie na tym poziomie narracja muzealna staje się elementem doświadczenia turystycznego.

Analiza wszystkich trzech poziomów pozwala uchwycić nie tylko treść opowieści tworzonej przez muzeum, lecz również jej funkcję w kształtowaniu doświadczeń odwiedzających oraz budowaniu atrakcyjności turystycznej miejsca. W dalszej części artykułu, wspomniane modele zostaną wykorzystane jako narzędzia analizy porównawczej Muzeum Bursztynu w Połądze oraz Muzeum Kurpiowskiego w Wachu. Przyjęte modele syntetycznie przedstawiono na rycinie 4.

Rycina 4. Model analizy narracji muzealnych zastosowany do Muzeum Kurpiowskiego w Wachu i Muzeum Bursztynu w Połądze

Źródło: opracowanie własne na podstawie Hooper-Greenhill [2000]

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, że o atrakcyjności produktów turystyki kulturowej opartych na bursztynie decyduje nie sam eksponat, lecz sposób organizowania narracji wokół niego. To właśnie narracja nadaje bursztynowi znaczenie, określa jego funkcję w interpretacji dziedzictwa oraz wpływa na doświadczenie odwiedzających. W konsekwencji ten sam zasób kulturowy może stanowić podstawę odmiennych produktów turystyki kulturowej, odpowiadających różnym potrzebom odbiorców i różnym strategiom budowania tożsamości miejsc.

Przeprowadzona analiza wskazuje również, że model obejmujący narrację eksponatu, narrację miejsca i narrację doświadczenia pozwala uchwycić mechanizmy konstruowania przekazu muzealnego wykraczające poza tradycyjny opis ekspozycji. Model ten może znaleźć zastosowanie także w badaniach innych instytucji kultury wykorzystujących materialne dziedzictwo jako podstawę tworzenia narracji turystycznych, w tym instytucji prezentujących dziedzictwo bursztynu, stanowiąc użyteczne narzędzie analizy porównawczej.

Przedstawione wyniki pokazują zatem dwa odmienne sposoby organizowania narracji wokół tego samego zasobu dziedzictwa. Ich szersze znaczenie dla sposobów interpretacji dziedzictwa oraz turystyki kulturowej zostanie omówione w dalszej części artykułu.

Dyskusja

Uzyskane wyniki pozostają zatem zbieżne z ustaleniami badań nad współczesnym funkcjonowaniem muzeów jako przestrzeni interpretacji, w których znaczenie dziedzictwa powstaje nie tylko poprzez sam obiekt, lecz także poprzez sposób jego kontekstualizacji oraz relację z odbiorcą [Hooper-Greenhill 2000]. Podobnie John H. Falk i Lynn D. Dierking [2016] wskazują, że doświadczenie muzealne jest kształtowane przez współdziałanie treści ekspozycji, kontekstu miejsca oraz indywidualnego doświadczenia odwiedzającego. Analiza Połągi i Wachu pozwala odnieść te ustalenia do dziedzictwa bursztynowego i pokazuje, że poszczególne elementy mogą być akcentowane w odmiennych proporcjach: w Połądze szczególnie wyraźne jest powiązanie eksponatu z szerszym kontekstem regionalnym i rozbudowanym doświadczeniem odwiedzającego, natomiast w Wachu większe znaczenie uzyskuje lokalny kontekst kulturowy i bezpośredni kontakt z materialnym oraz niematerialnym dziedzictwem wspólnoty. W tym sensie wyniki badań potwierdzają znaczenie kontekstu i doświadczenia odbiorcy, a jednocześnie pokazują, jak zależność ta może przyjmować odmienne formy w muzeach o różnej skali i funkcji.

Przeprowadzona analiza porównawcza wskazuje, że narracje muzealne stanowią jeden z podstawowych mechanizmów interpretacji dziedzictwa kulturowego również w turystyce bazującej na zainteresowaniu bursztynem. Wyniki badań potwierdzają, że znaczenie bursztynowego eksponatu nie jest wartością immanentną, lecz powstaje w procesie jego interpretacji przez instytucję kultury. Oznacza to, że nawet identyczny

zasób dziedzictwa może zostać wykorzystany do budowania odmiennych opowieści, odpowiadających różnym celom społecznym, edukacyjnym i promocyjnym.

Uzyskane wyniki pozostają zgodne z dotychczas prezentowanymi koncepcjami interpretacji dziedzictwa [Czerny 2011; Hooper-Greenhill 2000; Nowacki 2012; Tilden 2008], w myśl których interpretacja nie polega na przekazywaniu informacji, lecz na ujawnianiu znaczeń ukrytych za obiektami i zjawiskami. W obu analizowanych muzeach bursztyn przestaje pełnić funkcję wyłącznie eksponatu, stając się narzędziem opowiadania o historii, kulturze i tożsamości. Jednocześnie badania pokazują, że sposób konstruowania tych znaczeń może prowadzić do odmiennych rezultatów interpretacyjnych. Zarówno Muzeum Bursztynu w Połądze, jak i Muzeum Kurpiowskie w Wachu wykorzystują działania edukacyjne, warsztaty oraz aktywności skierowane do różnych grup odbiorców, jednak służą one odmiennym celom. W Połądze dominującą funkcją pozostaje prezentacja bursztynu jako elementu wspólnego dziedzictwa regionu Morza Bałtyckiego oraz budowanie atrakcyjności destynacji turystycznej poprzez doświadczenie wielozmysłowe i interaktywne. W Wachu działania edukacyjne koncentrują się natomiast na utrwalaniu pamięci lokalnej oraz przekazywaniu wiedzy o kulturze Kurpiowszczyzny. Analizowane instytucje wykorzystują bursztyn jako narzędzie budowania określonej wizji przeszłości i współczesności. Różnice pomiędzy nimi pokazują jednak, że proces interpretacji jest silnie uzależniony od kontekstu funkcjonowania muzeum oraz przyjętych celów narracyjnych.

Interesujące wydaje się również zestawienie uzyskanych wyników z koncepcją *Authorized Heritage Discourse* [Smith 2006, s. 29-35]. Wskazuje ona, że dziedzictwo nie istnieje samoistnie, lecz jest nieustannie konstruowane i negocjowane przez instytucje oraz społeczności. Analiza obu muzeów potwierdza tę obserwację. Bursztyn nie jest prezentowany jako obiekt posiadający jedno uniwersalne znaczenie, lecz jako element, któremu różne wspólnoty przypisują odmienne wartości. W Połądze akcentowana jest jego rola jako symbolu wspólnego dziedzictwa bałtyckiego i ważnego zasobu budowania marki miejsca. W Wachu znaczenie bursztynu wynika przede wszystkim z jego zakorzenienia w historii lokalnej społeczności oraz pamięci kulturowej regionu.

Istotnym rezultatem badań jest weryfikacja zaproponowanego modelu analitycznego obejmującego narrację eksponatu, narrację miejsca oraz narrację doświadczenia w odniesieniu do bursztynu. Zastosowanie tego sposobu myślenia umożliwiło uporządkowaną analizę różnych wymiarów interpretacji dziedzictwa

i pozwoliło uchwycić mechanizmy konstruowania przekazu muzealnego wykraczające poza opis ekspozycji. Analiza pokazała, że poszczególne poziomy narracji pozostają ze sobą w ścisłej relacji – sposób interpretacji eksponatu bursztynowego wpływa na sposób opowiadania o miejscu, a oba te elementy determinują charakter doświadczenia odwiedzających.

Przedstawione wyniki posiadają również wymiar praktyczny. Pokazują, że skuteczność produktów turystyki kulturowej opartych na dziedzictwie nie zależy wyłącznie od wartości eksponatów czy skali zbiorów, lecz przede wszystkim od spójności narracji tworzonej wokół nich. Oznacza to, że nawet niewielkie instytucje muzealne mogą budować atrakcyjne produkty turystyczne, jeżeli potrafią stworzyć autentyczną i konsekwentną opowieść zakorzenioną w lokalnym dziedzictwie. W tym kontekście przypadek Muzeum Kurpiowskiego w Wachu stanowi przykład efektywnego wykorzystania zasobów regionalnych, podczas gdy Muzeum Bursztynu w Połądze ilustruje możliwości rozwijania narracji o charakterze ponadregionalnym i międzynarodowym.

Warto jednocześnie podkreślić ograniczenia przeprowadzonych badań. Analiza objęła dwa studia przypadku reprezentujące odmienne modele funkcjonowania muzeów, dlatego uzyskanych wyników nie należy traktować jako reprezentatywnych dla wszystkich instytucji wykorzystujących bursztyn w działalności muzealnej. Zastosowany model interpretacyjny wymaga dalszej weryfikacji w badaniach obejmujących inne muzea, centra interpretacji dziedzictwa oraz produkty turystyki kulturowej związane z bursztynem zarówno w Polsce, jak i w innych krajach regionu Morza Bałtyckiego.

Wydaje się jednak, że zaproponowane podejście może znaleźć szersze zastosowanie również w analizie narracji konstruowanych wokół innych zasobów dziedzictwa opartych o zasoby naturalne czy tradycyjne rzemiosło. Otwiera to nowe możliwości badawcze dotyczące sposobów interpretacji dziedzictwa oraz jego znaczenia dla rozwoju współczesnej turystyki kulturowej.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza porównawcza wykazała, że bursztyn może pełnić znacznie szerszą funkcję niż jedynie eksponatu muzealnego lub atrakcji turystycznej. W obu analizowanych instytucjach stanowi on podstawę konstruowania narracji interpretujących dziedzictwo kulturowe, jednak sposób nadawania mu znaczeń

pozostaje odmienny i wynika z lokalnego kontekstu historycznego, społecznego oraz instytucjonalnego. Oznacza to, że potencjał bursztynu w turystyce kulturowej nie jest determinowany wyłącznie przez wartość samego surowca, lecz przede wszystkim przez sposób jego interpretacji i komunikowania odbiorcom.

Uzyskane wyniki pozwalają udzielić odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Odpowiadając na pytanie dotyczące znaczenia tych narracji dla turystyki kulturowej, należy wskazać, że w obu przypadkach narracja rozszerza funkcję bursztynu poza sam eksponat. W Połądze łączy ekspozycję muzealną z doświadczeniem miejscowości i obszerną, przekrojową ofertą związaną z bursztynem, natomiast w Wachu wpisuje bursztyn w szerszą opowieść o Kurpiowszczyźnie i umożliwia poznawanie lokalnego dziedzictwa poprzez kontakt z jego materialnymi i niematerialnymi przejawami. Oznacza to, że narracja pełni funkcję mechanizmu łączącego zasób dziedzictwa z doświadczeniem turysty.

Po pierwsze, oba muzea eksponują odmienne elementy dziedzictwa. Muzeum Bursztynu w Połądze koncentruje się na ukazaniu bursztynu jako dobra o znaczeniu ponadregionalnym, będącego częścią wspólnego dziedzictwa regionu Morza Bałtyckiego, historii wymiany handlowej, sztuki i współczesnego wzornictwa. Z kolei Muzeum Kurpiowskie w Wachu wykorzystuje bursztyn przede wszystkim jako element narracji o życiu mieszkańców Kurpiowszczyzny, tradycyjnych formach gospodarowania oraz lokalnym rzemiośle. W pierwszym przypadku dominującą kategorią interpretacyjną pozostaje dziedzictwo europejskie i bałtyckie, w drugim – dziedzictwo regionalne i wspólnotowe.

Analiza wykazała, że obie instytucje stosują zróżnicowane środki interpretacji dziedzictwa. W Połądze szczególną rolę odgrywają ekspozycje multimedialne, interaktywne stanowiska edukacyjne, warsztaty, działania angażujące wiele zmysłów oraz rozbudowana oferta skierowana do zróżnicowanych grup odbiorców. Muzeum funkcjonuje jako element szerszego systemu produktów turystycznych obejmujących między innymi galerie bursztynnicze, wydarzenia miejskie, tradycje związane z pozyskiwaniem bursztynu oraz współczesne inicjatywy artystyczne. W Wachu dominują natomiast autentyczne eksponaty etnograficzne, rekonstrukcja codzienności mieszkańców regionu, edukacja regionalna oraz interpretacja dziedzictwa poprzez opowieści o lokalnej społeczności i jej relacjach ze środowiskiem przyrodniczym.

Badania potwierdziły, że narracje muzealne w istotny sposób wpływają na doświadczenie odwiedzających. Nie ograniczają się do przekazywania wiedzy, lecz

umożliwiają budowanie relacji emocjonalnej z miejscem, wzmacniają identyfikację z prezentowanym dziedzictwem oraz zachęcają do aktywnego uczestnictwa w procesie jego poznawania. W tym sensie doświadczenie turystyczne powstaje nie tylko dzięki kontaktowi z eksponatem, ale również poprzez uczestnictwo w opowieści tworzonej przez muzeum.

Analiza wykazała, że narracje muzealne pełnią ważną funkcję w budowaniu atrakcyjności turystycznej regionów. W Połądze bursztyn stanowi jeden z głównych elementów marki miasta i litewskiego wybrzeża, integrując ofertę muzealną z działalnością artystyczną, edukacyjną i komercyjną. W przypadku Kurpiowszczyzny bursztyn pełni przede wszystkim rolę narzędzia ochrony i popularyzacji dziedzictwa lokalnego, wzbogacając ofertę turystyki kulturowej regionu o mniej znane, lecz autentyczne elementy historii i tradycji. Wyniki badań wskazują zatem, że ten sam zasób dziedzictwa może skutecznie wspierać rozwój turystyki zarówno w destynacjach o ugruntowanej pozycji międzynarodowej, jak i w regionach budujących swoją rozpoznawalność poprzez unikatowe dziedzictwo lokalne.

Istotnym rezultatem przeprowadzonych badań jest również propozycja autorskiego modelu analizy narracji muzealnych obejmującego trzy wzajemnie powiązane poziomy: narrację eksponatu, narrację miejsca oraz narrację doświadczenia. Zastosowanie modelu pozwoliło uporządkować analizę sposobów interpretacji bursztynu oraz wykazać, że skuteczność narracji muzealnej wynika z komplementarnego oddziaływania wszystkich trzech wymiarów. Eksponat stanowi punkt wyjścia dla opowieści, miejsce nadaje jej kontekst kulturowy i przestrzenny, natomiast doświadczenie umożliwia odbiorcy aktywne uczestnictwo w procesie interpretacji dziedzictwa. W wymiarze teoretycznym proponowany model rozwija dotychczasowe badania nad interpretacją dziedzictwa poprzez zwrócenie uwagi na wielopoziomowy charakter narracji muzealnych. W odróżnieniu od ujęć koncentrujących się głównie na ekspozycji lub doświadczeniu zwiedzającego, zakłada on analizę wzajemnych relacji pomiędzy eksponatem, miejscem i odbiorcą. Przeprowadzona analiza posiada również znaczenie praktyczne. Wskazuje, że tworzenie konkurencyjnych produktów turystyki kulturowej nie wymaga wyłącznie posiadania wyjątkowych zbiorów muzealnych, lecz przede wszystkim umiejętności budowania spójnej, autentycznej i angażującej narracji. Szczególnie istotne wydaje się integrowanie działalności muzeów z otoczeniem społecznym, edukacyjnym i turystycznym, co pozwala rozszerzyć doświadczenie odwiedzających poza przestrzeń

samej ekspozycji. W tym kontekście zarówno Połąga, jak i Wach mogą stanowić przykłady odmiennych, lecz równie skutecznych strategii interpretacji dziedzictwa.

Jednocześnie należy podkreślić eksploracyjny charakter przeprowadzonych badań. Analiza objęła dwa studia przypadku reprezentujące odmienne modele funkcjonowania muzeów, dlatego uzyskane wyniki nie mogą być bezpośrednio uogólniane na wszystkie instytucje wykorzystujące bursztyn jako element swojej działalności. Otwiera to perspektywy dalszych badań obejmujących inne muzea, centra interpretacji dziedzictwa oraz produkty turystyki kulturowej bazujące na surowcach naturalnych, w tym na bursztynie. Interesującym kierunkiem przyszłych analiz wydaje się również badanie percepcji narracji muzealnych przez odwiedzających oraz ocena ich wpływu na doświadczenie turystyczne, budowanie tożsamości miejsc i rozwój lokalnych społeczności.

Podsumowując, bursztyn można postrzegać nie tylko jako cenny surowiec czy świadectwo przeszłości, lecz przede wszystkim jako medium narracyjne umożliwiające opowiadanie historii o człowieku, miejscu i kulturze. To właśnie sposób konstruowania tych opowieści decyduje o jego znaczeniu dla współczesnej turystyki kulturowej. Analizy Muzeum Bursztynu w Połądze oraz Muzeum Kurpiowskiego w Wachu pokazują, że różnorodność narracji nie osłabia potencjału dziedzictwa bursztynowego, lecz przeciwnie – zwiększa jego możliwości interpretacyjne, edukacyjne i turystyczne, czyniąc z bursztynu uniwersalny nośnik znaczeń kulturowych.

Bibliografia

Bryman A., 2012, *Social Research Methods*, 4th ed., Oxford University Press, Oxford

Czerny M., 2011, *Geograficzne studia nad dziedzictwem – rola turystyki wpostrzeganiu i użytkowaniu obiektów dziedzictwa*, [w:] E. Puchnarewicz (red.), *Dziedzictwo kulturowe regionów świata i jego znaczenie w turystyce*, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, Warszawa, s. 33-42

Falk J. H., Dierking L. D., 2016, *The Museum Experience Revisited*, Routledge, London–New York

Ham S. H., 2013, *Interpretation: Making a Difference on Purpose*, Fulcrum Publishing, Golden

Hochleitner J., 2017, *Święci w kurpiowskiej kulturze ludowej*, [w:] J. Gołota, J.Mironczuk (red.), *Kurpiowszczyzna – kultura, historia, gospodarka. Wybrane zagadnienia*, Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. Adama Chętnika, Ostrołęka, s. 49-63

Hooper-Greenhill E., 2000, *Museums and the Interpretation of Visual Culture*, Routledge, London

Konart T., Kosmowska-Ceranowicz B., 1989, *Tajemnice bursztynu*, Wydawnictwo „Sport i turystyka", Warszawa

Kosmowska-Ceranowicz B., 2012, *Bursztyn w Polsce i na świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa

Lewandowska I., 2009, *Dziedzictwo bursztynu na dawnych ziemiach pruskich we współczesnej edukacji historycznej. Propozycje dla nauczycieli*, [w:] J. Hochleitner (red.), *Bursztyn jako stymulator turystyki kulturowej*, Jantar, s. 167-194

Nowacki M., 2012, *Dziedzictwo i turystyka: relacje i ewolucja koncepcji*, [w:] B. Włodarczyk, B. Krakowiak (red.), *Kultura i turystyka – wspólne korzenie*, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź, s. 35-49

Paprzycka J., 2025, *Jaki jest współczesny stan badań turystycznych o bursztynie? Analiza bibliometryczna wybranych baz danych*, [w:] M. Makowska-Iskierka, J. Wojciechowska (red.), *Turystyka – to Znaczy Co? Uroboros Czy Feniks*, *Warsztaty z geografii turyzmu,* t. 15, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 121-136

Paprzycka J., 2026, *Bursztyniarstwo Kurpiowskie: dziedzictwo niematerialne i materialne wyroby sztuki bursztynniczej jako walor turystyczny*, [w:] D. J. Olszewski-Strzyżowski, D. Borek (red.), *Od tradycji, historii i prawa do innowacji: aktywność fizyczna, sport, zdrowie i turystyka w zmieniającym się świecie*, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu, Gdańsk, s. 171-189

Smith L., 2006, *Uses of Heritage*, Routledge, London

Sobeckis D., Genienė Z., 2008, *Palanga. Kulturos Paveldas*, DRUKA, Litwa

Szamałek K., 2016, *Bursztyn jako surowiec strategiczny*, „Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego", 466, s. 291-295

Tilden F., 2008, *Interpreting Our Heritage*, 4th ed., University of North Carolina Press, Chapel Hill

Uglis J., Spychała A., 2011, *Obiekty światowego dziedzictwa kulturowego iprzyrodniczego UNESCO jako zasób dla turystyki kulturowej*, [w:] E. Puchnarewicz (red.), *Dziedzictwo kulturowe regionów świata i jego znaczenie w turystyce*, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych, Warszawa, s. 43-65

Yin R. K., 2018, *Case Study Research and Applications: Design and Methods*, 6th ed., Sage, Thousand Oaks

Źródła internetowe

Muzeum Kurpiowskie w Wachu, [online:] www.kurpie.com.pl/, 14.06.2026

Palanga Amber Museum, [w:] The Lithuanian National Museum of Art, [online:] www.lndm.lt/en/pgm/, 14.06.2026

Amber Heritage Narratives in Cultural Tourism: Comparative Study of the Amber Museum in Palanga and the Kurpie Museum in Wach, Poland

Abstract

This article explores amber heritage narratives in cultural tourism through a comparative analysis of the Amber Museum in Palanga (Lithuania) and the Kurpie Museum in Wach (Poland). The study aims to examine how museum narratives centred on amber are constructed and to assess their role in heritage interpretation and visitor experience. The research is based on a qualitative comparative case study involving a review of the relevant literature and museum documentation, on-site observations, and expert interviews. The analysis

employs the author's original analytical framework comprising three interconnected levels of museum narrative: the artefact, the place, and the visitor experience. The findings demonstrate that the two museums adopt distinct interpretative strategies. The Amber Museum in Palanga presents amber as a shared heritage of the Baltic Sea region, emphasising its transregional and international significance. In contrast, the Kurpie Museum in Wach interprets amber primarily through the lens of local identity, cultural memory, and the traditions of the Kurpie region. The study confirms that the attractiveness of amber-based cultural tourism products depends primarily on the interpretation and narrative organisation of heritage rather than on the artefact itself.

Keywords: cultural tourism, museum narratives, amber, cultural heritage, heritage interpretation